

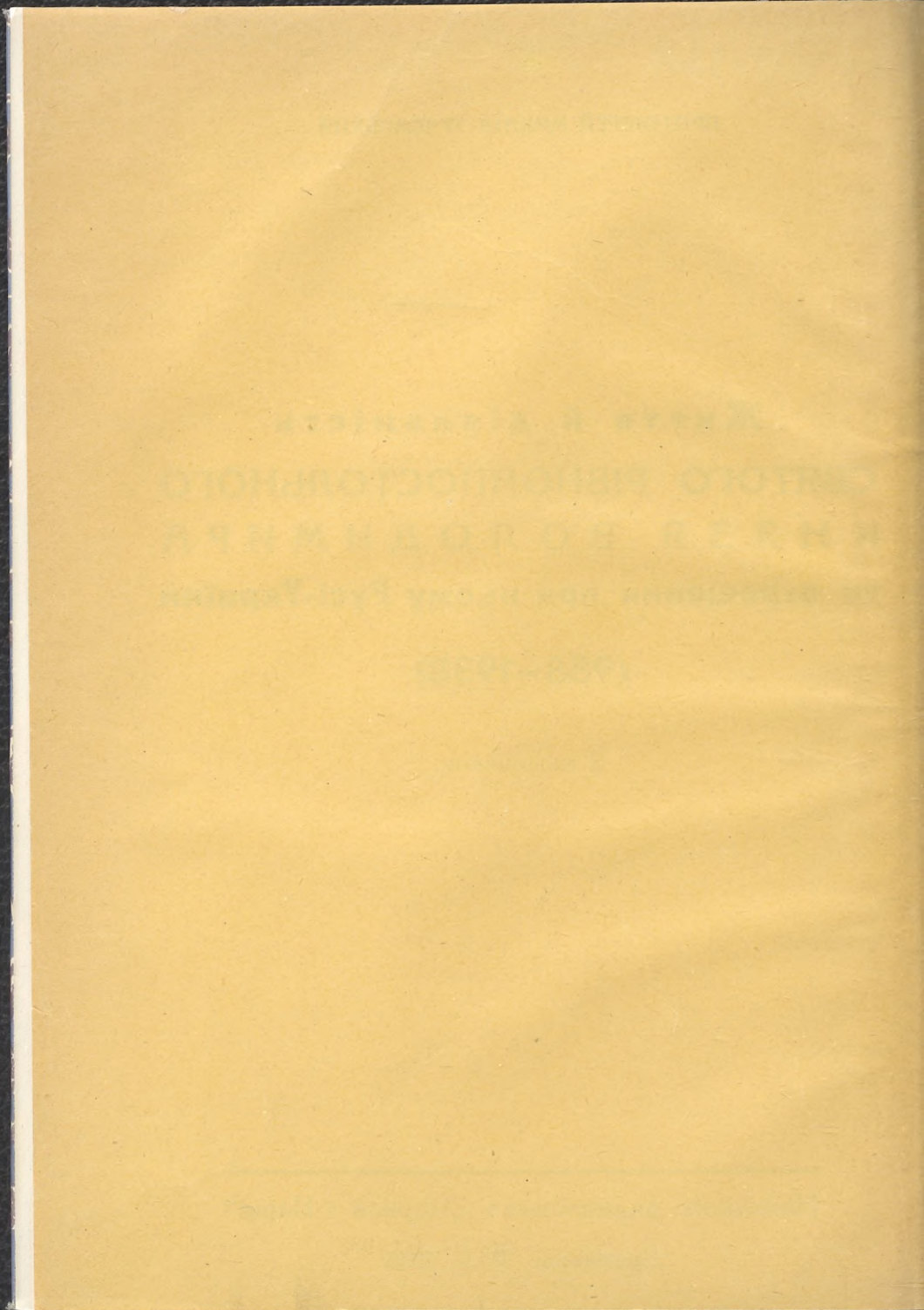
II 1.409.428 2/6/38 - 7724
ПРОТОІЄРЕЙ МИХАЇЛ ТУЧЕМСЬКИЙ

**Життя й діяльність
СВЯТОГО РІВНОАПОСТОЛЬНОГО
КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА
та охрещення при ньому Русі-України
(988—1938)**

З малюнками.

Накладом видавництва „Церква і Нарід“

Кременець. Р. Б. 1938

ПРОТОІЄРЕЙ МИХАЇЛ ТУЧЕМСЬКИЙ

**Життя й діяльність
СВЯТОГО РІВНОАПОСТОЛЬНОГО
КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА
та охрещення при ньому Русі-України
(988—1938)**

З малюнками.

Накладом видавництва „Церква і Нарід“
Кременець. Р. Б. 1938

II 1.409.428

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001018168820

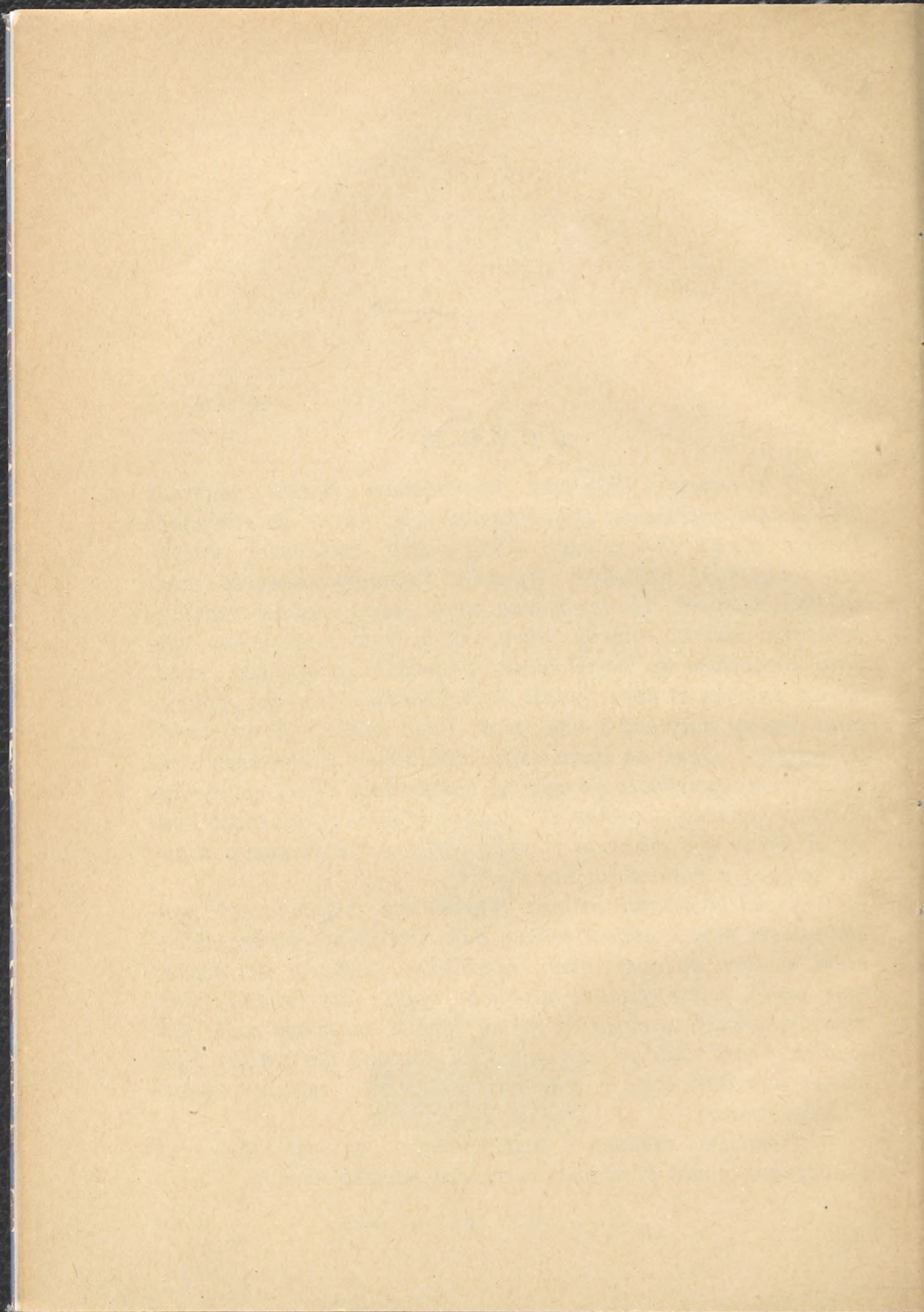
Druk. W. Cwika w Krzemieńcu

В С Т У П.

В біжучому 1938 році припадають великі роковини 950-ліття охрещення Русі-України в м. Києві, що відбулося 1-го серпня (14 н. ст.) 988 року заходами могутнього володаря Київської Держави, Рівноапостольного князя Володимира. Ця історична подія мала епохове значіння в житті нашого народу. Вона вивела його з темряви грубого поганства на ясний шлях релігійно-морального виховання, відродила його духові й національні сили та зєднала його окремі племена в одне ціле. Вона надала йому засоби до творчої праці, до суспільного добробуту й підстави для вільного культурного розвитку. Охрещення Русі прилучило її до політично-могутнього християнського світу свого часу. А тому цей момент є найсвітлішою сторінкою в історії нашого українського народу.

У цей величавий ювілей 950-ліття православної християнської віри в народі нашім нам необхідно воскресити в своїй пам'яті ті дивні путі Провидіння Божого, які довели наш нарід, через складні історичні події, до світлих днів християнського життя; а разом з тим зясувати собі, які, власне, блага надала нам принята нашими предками Христова віра для нашого життя особистого, громадянського й державного!..

З таким заданням приступаємо до викладу цих історичних подій далекого минулого нашого народу.

СВ. РІВНОАПОСТОЛЬНИЙ
ВЕЛИКИЙ КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР

BIBLIOTEKA
BN
NARODOWA

І. ПОЧАТКИ ХРИСТІЯНСТВА НА РУСІ.

Початок християнства на Київській Русі з давніх часів сполучений з іменем св. Апостола Андрея Первозваного. Стародавні письменники оповідають про це так. Після вознесення Господа нашого Ісуса Христа на небо, коли всі апостоли, з Його веління, розійшлися по різних країнах світа, щоби проповідувати віру Христову, тоді й ап. Андрей Первозваний дістав в уділ для проповіді таємничу Скифію, що на півночі Чорного моря. Виконуючи місійне це завдання, він пройшов Кавказ, Кубанщину, Крим та прибув до Корсуня (Херсонесу), а звідси подався до Дніпра. Тут сів він у човен і поплив Дніпром угору, на ті простори, де тепер знаходиться наша Русь-Україна. Довго він плив зі своїми учнями, поки не дійшов до Дніпрових гір, де пізніше повстав Київ. Тут затримався він на нічліг на березі під горами. Вставши рано, він пророче до своїх учнів сказав: „Бачите ви ці гори? Засяє на них благодать Божа. Повстане тут велике місто, і побудовано буде в ньому багато церков“. Після того, вийшовши на гори, він помолився Богу, поблагословив це місце й поставив хреста на тій саме горі, де пізніше повстав Київ. І дійсно, це дорогоцінне сімя Христової віри, що було засіяне на нашій землі Первозваним апостолом, не пропало

даремно, бо вже блажений Єронім за свої часи висловився: „холодна Скифія гріється теплом віри Христової“, а пізніше, з віками, воно дало роскішні плоди християнського побожного життя.

У добі апостольській, як свідчить історія, на наших землях ще не було словян, а проживав тут де-не-де народ, що звався скифами. Вони жили по цих просторах частинно хуторцями, а в більшості блукали по лісах та степах зі своєю худобою та кіньми. У такому положенні проходили дні та ночі, минали роки та віки. Тим часом, під навалом Римлян стали переселятися сюди із середнього й нижнього Дунаю словянські племена. Вони тут селилися більше усього по берегах річок, по горах та ущелинах, де вигідніше та безпечніше було жити. Один із таких гуртків, а саме Поляне, оселилися по берегах могутньої річки Дніпра, на горах, де ап. Андрей поставив благословений хрест. Тут заснувалося місто, що стало зватися Київом. Це місто, по свому географічному положенню, хутко стає столицею майже всього східного словянства.

Словяне в ту пору не знали ще християнської віри, а блукали в темряві поганства, себто кланялися багатьом неправдивим богам. Вони поклонялися силам видимої природи й почитали своїх померлих предків. Сили природи, які робили на них сильніше вражіння, вони уявляли собі, як особливі божества. Найголовнішим божеством було у них сонце, якого вони звали *Даж-Бог*. Його уважали за джерело тепла й світа, за подавця всіх благ. Другим божеством був *Перун*, бог грому й блискавиць. Богом неба був *Сварог*. Він уважався за батька сонця. Бог землі називався *Матір Земля Сира*. Були й менші боги, як русалки, лісовики, польовики, домовики та інше. Ясної та розвиненої науки про богів наші предки не

мали. Не було у них ані храмів, ані жерців. Звичайно на певних місцях ставилися ідоли, їм поклонялися й приносили жертви. Цим ідолам приносили їжу, пиття, козлів, навіть людей, яких для цього різали та палили на огниську при натовпі народу. Від такого грубого поганства у словян складалася і відповідна психіка: розвивалися посеред них жорстокість, помста, ненависть, брехливість, самолюбство, панувало невільництво, забобони та всяке нечестя.

Словяне жили замкнуто, своїми лише турботами, а тому довго про християнську віру не чули; лише купці, які порою заїздили, уривками оповідали про єдиного Бога, про ліпшу віру,— але цього в темряві поганства, щоби її розігнати, було мало. Більше безпосередньо київські словяне довідались про християнську віру від дружинників своїх князів Аскольда й Дира; після того, як вони повернулися з невдалого нападу на Царгород в IX віці. Про цей похід стародавні літописці оповідають так.

Двоє Київських князів Аскольд і Дир підняли в році 866 похід на Царгород, столицю Візантії, що славилася своїми багатствами. З великим військом вони спустилися Дніпром, а далі морем до Константинополя, де зостановилися коло берегів. Греки страшенно перелякалися, бо знали словян, як грабіжників та жорстоких до невільників. Не маючи змоги захистити себе військом, якого було на поготові обмаль, вони звернулися за поміччю до Бога. Заповнилися всі церкви царгородські; найбільше людности зібралось во Влахернській церкві. Цілу ніч вони благали Бога, обливалися слізьми, просили допомоги, рятунку, а над ранком з процесією винесли на беріг пристані чудовну ризу Божої Матері, що тут берелася, та омочили її в море. І ось сталося явне

чудо. У ту саме хвилину схопилася хуртовина, закрутилася завірюха, закипіло море та поперекидало, потопило більшість човнів напасників; а ті, що урятовалися, не памятаючи себе від переляку, повернули додому. Це чудо, що так явно сталося в допомозі грекам по їх вірі, так вразило русів, що як вони доставилися до Київа, то зараз же князі послали до Царгорода посольство, просячи для себе учителів християнської віри. Патріярх Фотій з цього скористав, і вислав до Київа архіерея й священників, які просвітили світом евангельської науки багатьох словян та охрестили князів Аскольда й Дира. Це, як припускають, було в році 867.

Після цього віра Христова вже значно стала ширитися поміж русами Київської держави. Такому успіху нової віри багато допомагало ще те, що Святе Письмо й богослужбові книжки біля цього часу були перекладені з грецької мови на словянську. Це незабутня робота наших первоучителів Кирила та Мефодія. Тепер словяне могли молитися і в християнстві на своїй рідній мові. Року 941, коли словяни після війни замирилися з греками, то руси-погани присягали своїми поганськими богами, а руси-християни присягали перед хрестом у соборній церкві св. прор. Ілії у Київі. Ця церква названа „соборною“ у розумінні головної парафіяльної церкви. На могилі кн. Аскольда тут була ще і друга церква на честь св. Миколая Чудотворця. Це вже свідчить, що у ті часи християнство мало вже певний ґрунт на Русі, як у вищих шарах громадянства, так і серед мас населення.

Ще більше стало поширюватися християнство на Київщині за панування княгині Ольги, яка була дружиною князя Ігоря, а після його смерті фактично сама була правителькою держави, бо малолітній Святослав народився за три роки до

смерти батька. Відношення Ольги до християнства було дуже прихильне, а на старість вона і сама прийняла св. хрещення. Ця княгиня помічала побожне життя київських християн і побажала краще ознайомитися з цею вірою. Для цього вона в році 957 поїхала до Царгороду. Три місяці там патріярх повчав її закону Христовому, а потім і охрестив її з іменем Єлени, на честь Рівноапостольної Єлени, матері царя Константина Великого. Повернувшись додому, ця „мудра й смислена“ княгиня, як характеризує її літопис, стала ревно поширювати християнську віру поміж своїх підвладних, будувала церкви, ставила хрести та допомагала бідним. Щиро бажала вона повернути до християнства й свого сина князя Святослава, але це їй ніяк не вдавалося. Не раз вона казала йому: „Я пізнала правдивого Бога, як охрестилася, і тому дуже радію. Як і ти пізнаєш Його, то теж будеш щасливим, бо Христос є світло й радість наша“. Але на це Святослав звичайно відповідав матері: „Як же мені прийняти віру? Нарід мій почне з мене глузувати“. „Ні, — відповідала Ольга, — як

Св. княгиня Ольга.

що приймеш святе хрещення, то і нарід твій теж охреститься". Але ці умовлення матери не впливали на Святослава: він, як поганин, мріяв лише про війни. Релігія миру й любови не відповідала його войовничому успособленню. Немало горювала з цього кн. Ольга, і не раз з жалем говорила: „Нехай діється воля Божа. Як що це Йому буде вгодно, то Він помилує мій нарід“. З такою безустанною надією вона і вмерла на 79 році свого життя, в році 969. Не вдалося кн. Ользі, не дивлячись на її державний розум та енергію, досягнути тої цілі, до якої вона так щиро прямувала. Не настав ще для цього час; сильні були тут поганські традиції. Але й труди Ольги не були даремні. „Вона,— як каже літописець,— була першим вістником християнства у нашій землі, як зоря перед світом“.

II. КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР ЗА ЧАСИ ПЕРЕБУВАННЯ СВОГО В ПОГАНСТВІ.

Після смерти блаженної княгині Ольги, темрява поганства ще якби більше згустилася над Київською Руссю. Князь Святослав, який ще за життя матері сміявся з християнства, тепер, маючи вільну руку, почав вже, не криючися, гнати за віру Христову та різно за це утискати, кажучи, що „віра християнська — це уродство“. Але незабаром, через рік після смерти матері, він помер, в році 970. Нелекше було християнам і після його смерти. Сини цього князя, яких зосталося троє — Ярополк, Олег та Володимир, не дивлячись на те, що кожний із них одержав від батька особливий княжий уділ, стали поміж собою запекло ворогувати й воювати, як погани. Ця братоусобиця мала наслідком те, що загинув перше в бою Олег

від Ярополка, а потім і Ярополк від Володимира. Зостався в живих молодший Володимир, який захопив Київ, як столицю Держави, та став єдиновладним великим князем усієї Київської Русі. Це сталося в році 980. Володимиру було тоді лише вісімнадцять літ. Держава його була вже велика, але він ще збільшив її щасливими війнами. Частинно від цих перемог, від постійних воєн, а частинно від впливу на князя його оточення, Володимир став жорстоким, самолюбивим, мстивим та взагалі непомірним у своїх пристрастях. Треба знати, що такі якості в поганстві вважалися за лицарство та відвагу. Під впливом свого довгого перебування в далекому Новгороді, серед темряви поганства, він став щирим поганином, болвохвальцем. Здобувши Київську державу, він звелів поставити на видному місці, біля князівського двірця, постать головного поганського бога Перуна, зробленого з дерева зі срібною головою та золотими вусами. Тут він урочисто приносив жертви, часто навіть людські. Чимало було споряджено ідолів і по других місцевостях держави. Поганство значно оживилося в Києві, як каже літописець Нестор: „Поганися земля Руська цими жертвами“. Ідольське поганство у Києві дуже поширилося, а віра Христова занепадала. Дружинникам князя жилося вигідно, весело, а зате невільникам, полоненим та іншому простолюддю дуже тяжко, бо про них ніхто не дбав; моральність взагалі була низька.

Раз князь Володимир пішов війнсю на диких ятвягів, що жили серед лісів та по недоступних багнах. Ці дикуни робили напади на русів та грабили їх. Після великих змагань, він переміг їх, зруйнував їх оселі і повернувся до дому з великою здобиччю. Щоби віддячити своїм богам за цю їх допомогу, Володимир надумався принести

їм в жертву якусь людину. „Кинемо жереб на хлопців та дівчат,— сказали бояре,— і на кого він паде, того принесемо у жертву ідолу Перуну. Це його дуже потішить“. Князь охоче на це погодився. У Києві на ту пору жив християнин-варяг Федір з сином Іваном, що виділявся вродою та добротою серця. На цього то молодика Івана й випав тепер жереб на віддання його в жертву ідолу Перуну. Пішли посланці до варяга Федіра та кажуть йому: „Боги наші вибрали твого сина Івана собі на охвіру; віддай його нам“. Але Федір відповів їм: „Ваші боги не боги, а дерево. Сьогодні вони є, а завтра погніють. Єдин є тільки правдивий Бог, це Той, якому моляться греки. Він сотворив небо й землю, сонце й місяць, зірки й чоловіка. А ваші боги що зробили! Їх самих зроблено з дерева. Не віддам мого сина вашим нечулим богам“. Розгнівалась юрба на ці слова Федора, кинулася вона зі зброєю до нього на двір. А Федір з сином безбоязно стояли на ганку свого дому. „Віддай свого сина нашим богам“, знову шалено загаласувала юрба. „Як що ваші боги правдиві, то нехай самі прийдуть сюди та візьмуть його“,— спокійно знову відповів Федір. Така відповідь страшенно розлютовала поганський наїд; він кинувся до ганку, порубав будинок та вбив у нестямі злоби Федора й молодого Івана. Серед цих мук не чути було з уст невинних страдників ані прокльонів, ані гніву. Вони з хрестним знаменем закінчили своє життя. Це прилюдне виявлення неправди поганства та кров невинних жертв за Імя Христове зробили своє вражіння на князя і його оточення. Князь ніби прокинувся від заблуди поганства та уважливо звернув свої очі в сторону християнства. Треба було якого часу, щоби це виявилось назовні.

III. КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР ПЕРЕКОНУЄТЬСЯ В ПЕРЕМОЗІ ХРИСТІЯНСТВА ТА ВИБІРАЄ ВІДПОВІДНІ ЗАХОДИ ДО ОХРЕЩЕННЯ СВОГО НАРОДУ.

Складні обов'язки князя Володимира, як єдиногодержавного володаря Русі-України, приневолювали його мати ріжноманітні зносини з сусідніми народами, що належали вже до християнського світу та досягли вищої культури. На увазі тут маютьяся, головне — греки, римляни, болгари, серби, морави та інші. Ясна перемога цих народів у свому упорядкуванні, не могла не вражати князя та не викликати у нього зрозумілого бажання підняти й свою державу до такого же політично-могутнього розвитку та увести її в сімю культурних народів. Але цього не можна було досягнути, поки в державі панувала темрява поганства. Це для обачної людини було ясным. Поганська релігія у наших предків була мало розвинута, в ній не було ані храмів, ані жерців, а одна культова обрядність не могла мати на людність такого морального впливу, щоб піднімати його до поступового розвитку. Більше пильні спостереження ясно свідчили, що християнські народи мали далеко вищі релігійні поняття та ідеали, ніж це давало поганство. А ці ідеали підносили християнських ісповідників та сприяли їх моральному та політичному розвитку. Для князя Володимира від цього порівняння вже ясно визначалася дорога надалі. Він зрозумів, що його нарід не може зоставатися в поганстві. Велику роль в такому спостереженні мали, перш усього, рідні нам словянські народи, що жили по Дунаю, як болгари, серби та морави, які мали вже свою літературу, правда, [переняту з Греції, яка давала їм нові християнські ідеї, а також своїх освічених священників. Раніше тут

довго працювали свв. брати Кирил та Мефодій. Ці трудовники дали їм на рідній мові Св. Письмо, богослужбові книжки та взагалі освіту. За той же час на Русі-Україні майже цілком не було письменности, як про це свідчить болгарин чернець Храбр в X-му віці, коли зазначає, що „слов'яне, еше суще погани, не імеяху писмен, но чертами й нарезами читаху й гадаху“. Що такий стан освіти міг дати людності? Крім того, відповідний вплив у цьому напрямку на князя й на вищі верстви громадянства давали ще варяги (нормани з Скандинавії), які грали велику ролю в житті тодішніх русів. Треба пам'ятати, що навіть князі Аскольд й Дир були варягами. Ці хоробрі варяги дали нашим слов'янам військову організацію та значно допомогли князю Володимиру завладіти Київом. Ці варяги майже цілком були вже християнами, як каже літопис: „мнози бо беша варязі хрестіяни...“ Але безсумнівну, найсильніше вражіння робила на кн. Володимира і взагалі на Русів культура могутньої Візантії, яка була тоді основним джерелом християнської віри — східнього православ'я. Ми вже зазначали, що ще з давніх часів Руси входили в безпосередні зносини з Візантією. Зносини ці були ріжноманітні — мирні, торгові, а часто і ворожі, через морські походи на візантійські володіння, але усі вони вели однаково до засвоєння русами християнства, у тому вигляді, як воно там малося.

Так ми бачимо, що зміна в поглядах кн. Володимира на перемену віри була не випадковою, а мала основу у попередніх подіях, ще з часів Ігоря та Ольги. Ще за ті давні часи вже помічались поміж Русів різні релігійні течії, — з одного боку — поганська, що трималася тут традицією, а з другого — нова, християнська, що поступово протискалося сюди ріжними шляхами зовні.

Великий князь по самому своєму положенню не міг зразу ігнорувати поганського настрою, який спирався в державі на традиції довгих віків та поколінь. Відомо також, що переміна віри дуже тяжка річ, тяжка для окремої людини, а тим більше для цілого народу. Треба було цей процес провести дуже обережно, в добрій згоді з людністю, а не з примусу лише одної верховної влади.

Як пройшло це на Київській Русі, про це оповідає більш докладно Нестор літописець, що жив 100 років після Володимира.

Бажання князя Володимира перемінити свою віру стало відоме сусіднім народам. Вони, почувши про це, почали присилати до князя своїх послів та намовляти його на свою віру. Кожному хотілося мати Русів своїми єдиновірниками, хоча би з міркувань політичних. Князь цих посланців уважно вислуховував. Спершу прийшли до Володимира послы від надволжських болгар-магометан, які сказали: „Ти, князь, мудрий, але не знаєш правдивого закону. Прийми нашу віру та поклонися Магометові“. — „А яка ж ваша віра?“—спитав Володимир. І почали магометани хвалити свою віру та навчати про Єдиного Бога та про Магомета. „Нам не до вподоби ваша віра“,— сказав їм Володимир. І відійшли ці послы без задоволення. Далі також не пощастило тут і жидам, які прийшли сюди із сусідньої сторони Хазарії і сказали князю: „Ми віруємо в Єдиного Бога, а Христа не признаємо. Ми Його розпjali“. „А деж ваша батьківщина?“—запитав Володимир. „Бог,— відповіли вони,— розгнівався на наших батьків та розпорошив нас по чужих землях, а нашу землю віддав християнам“. „Чого ж ви ще других навчаєте, коли на вас самих Бог розгнівався? Чи ви і нам того бажаєте?“ І з соромом пішли вони

від Володимира. Нарешті прийшов до князя грецький проповідник, філософ Кирил. Володимир і каже йому: „До мене приходили жиди й казали, що греки вірують у Того, Кого вони розп'яли. Чи правда тому?“ — „То правда,— відповів філософ: ми віруємо у Того, про котрого пророкували пророки, що він народиться від Пречистої Діви, що Його розіпнуть, але Він воскресне й зійде на небо. Тих пророків жиди повбивали, а коли прийшов час сповнитися пророкуванням, то Господь народився, був розп'ятий, воскрес й вознісся на небо. Бог чекав 40 літ, що жиди зрозуміють свій гріх, але не дочекався; тоді зруйнував Єрусалим, а жидів розвіяв по чужих землях“. — „Для чого ж Господь прийшов на землю і прийняв такі страждання?“, — спитав князь. „Як що хочеш почувти, то я можу тобі докладно про це оповістити“, — сказав грек. — „Говори я буду з радістю про це слухати“, — відповів Володимир. Філософ розповів історію старого й нового заповіту. Князь уважно слухав, а іноді й питав, коли чого не розумів. Коли грек скінчив і розгорнув перед князем картину страшного суду Божого, розхвильований Володимир аж крикнув: „Добре тим, що праворуч, і лихо тим, що ліворуч“. — „Охрестись, як що хочеш бути праворуч“, — відповів грек. Ця бесіда з греком зробила на Володимира величезне враження. Він подарував грекові багато гостинців і відпустив його.

Бажаючи переімени віри не для себе тільки, а для усього свого народу, він визнав за ліпше порадитися про те з боярами й народними представниками, щоби й їх втягнути до тої поважної справи. Володимир скликав бояр, і мійських старійших, розповів їм, що казали йому послі, і і просив порадити, яку віру слід прийняти. Бояри відповіли великому князеві: „Кожний свою віру

хвалить, князю; а хочеш добре довідатись, пошли розумних людей дізнатися на місці, яка їх віра, як вони служать Богу". Сподобалася така відповідь князю, зразу обібрали десять чоловіка й послали їх до надволжських болгар, німців та греків. Ці послы по волі князя побували скрізь. В Царгороді патріярх, довідавшись про їх прибуття, велів приготувати все потрібне для найбільш урочистої служби Божої. Запалили у величній Софійській церкві паникадила, скликали хори співаків, і сам патріярх з усім собором відправив Літургію. Ця урочистість зробила на послів величезне вражіння. Коли вони повернули до Київа до великого князя, то не були задоволені з інших вір, але про грецьку сказали: „Ми не знали, стоячи в храмі, на небесах ми знаходимось, чи на землі: на землі не має такої краси. Там дійсно Бог мешкає з людьми. Всяка людина, скоштувавши солодкого, не захоче їсти гіркого, так і ми, не можемо бажати іншої віри, крім віри греків.“ Почули таке бояри й кажуть Володимирові: „Княже, якби грецька віра не була найліпшою від інших, то і бабуня твоя Ольга, наймудрійша з людей, не прийняла б її“.— „Де ж ми охрестимось?“ — спитав князь. — „Де тобі любо“,— відповіли вони.— Ухвалено було прийняти грецьку православну віру, але почекати відповідної нагоди,

IV. КНЯЗЬ ВОЛОДИМИР ПРИЙМАЄ СВ. ХРЕЩЕННЯ Й РОЗПОВСЮДЖУЄ ВІРУ ХРИСТОВУ У КИЇВСЬКІЙ ДЕРЖАВІ.

Тепер кн. Володимир почав без перестанку думати про хрещення. Але як поганин та войовничий князь, він не хотів понижатися перед греками й просити у них хрещення. Він хотів і віру

православну набути шляхом завоювання. Для цього він з великим військом пішов на Тавриду (півостров Крим) і взяв грецьке місто Корсунь (Херсонес), що знаходився недалеко від нинішнього Севастополя. Відсіль він відправив послів до грецьких царів Василія й Константина сказати їм: „Я завоював ваше місто Корсунь. Чув я, що у вас є молодша сестра Анна. Прошу вас, віддайте її мені за жінку, а як цього не зробите, то піду воювати і ваш Царгород“. Через це подружжя князю Володимирові хотілося ввести свій княжий рід в родинні звязки з наймогутнішими володарями тодішньої Європи. На це запитання Володимира, грецькі царі відповіли: „Нема у нас такого звичаю, щоб одружити християнку з поганином; охрестись попереду, тоді й наша сестра Анна піде за тебе заміж, а разом з тим і царство небесне будеш мати“.— На це Володимир їм через послів відповів: „Охрещусь я, бо мені подобалася ваша віра. Засилайте до мене царівну Анну, і я прийму хрещення від тих, хто з нею прийде“. Як про це оповіли царівні Анні, то вона спочатку ні за що не хотіла їхати. Але брати стали її намовляти, кажучи, що „через тебе ввійде до віри Христової численний і могутній нарід, а ми будемо мати добрих сусідів. А як не підеш, то нам буде біда“.— Врешті вдалося переконати її Царівна одправилася до Корсуня з духовенством і світою. З великою радістю зустріли Анну в Корсуні. У той час як раз Володимир заслаб на очі й осліп. Сумління взяло князя: „це мабуть наші боги розгнівалися на мене, що я хочу кинути їх“.— міркував він. — „Охрестись швидче, то й хвороба пройде“,— казала йому царівна.— Послухав цього Володимир і зараз охрестився. Дали йому при хрещенні імя Василій. Дійсно, після хрещення ця його хвороба пройшла, і він в radoшах сказав: „Те-

Хрещення князя Володимира.

пер я пізнав правдивого Бога!“—Тут же він одружився з царівною Анною. Це було в 988 році, коли Володимиру було 26 літ. Під впливом цього, багато з дружини князя теж тут хрестилося. Тодіж князь Володимир повернув грецьким царям Корсунь, а в цьому місті побудував церкву на честь св. Іоана Хрестителя. Після цього великий князь з царівною удався до Київа, взявши з собою духовенство, церковну утварь, образи й усе, що потрібно для богослуження.

Змінився князь після хрещення; до Київа він повернувся новою людиною. Тепер він мріяв лише про те, щоб охрестити увесь свій нарід. Відразу він наказав охрестити 12 своїх синів та найближчих людей. Потім звелів знищити усі поганські ідоли: камяних божків казав розбити, а дерев'яних рубати і кидати в огонь. Найголовнішого

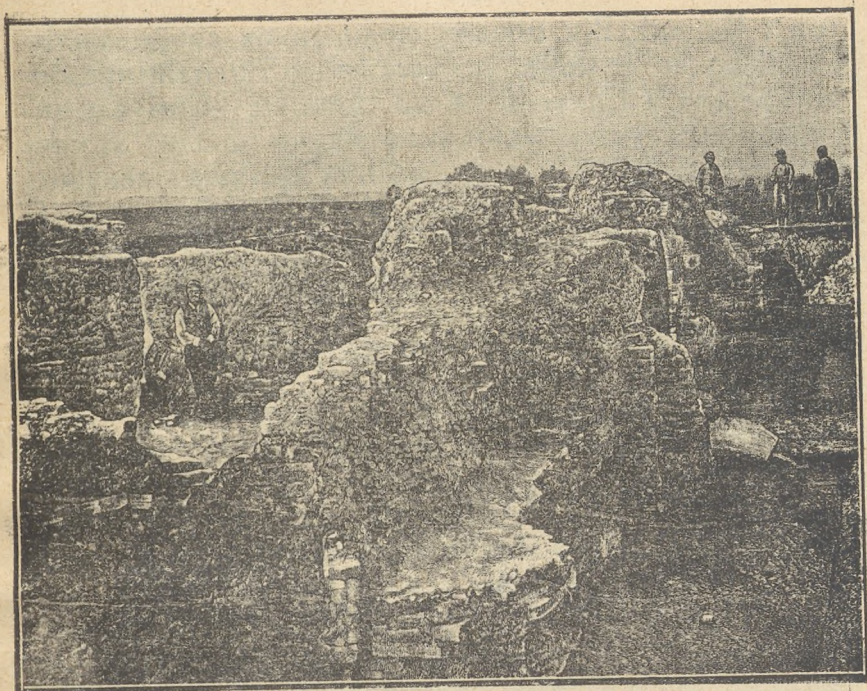
бога Перуна, якого фігура стояла перед княжою палатою, приказав привязати до кінського хвоста і скинути з гори до Дніпра. Князь Володимир зарядив урочисте хрещення усіх Киян *на перший день серпня 988 року*. Наказано ~~було~~ усім киянам явитися в той день на беріг до Дніпра, щоби зразу охрестити усіх. На цей заклик майже усі пішли, бо міркували, що князь, якого вони любили, веде їх до добра. „Як би нова віра не була гарною та пожиточною, — казали вони, — то не прийняв би її князь та бояри“. — Вранці сила народу вкрила беріг Дніпра. Коли прийшов князь, люде увійшли у воду, дорослі по шию, а молоді близько берега по груди. Матері держали дітей на руках. Священики стояли на березу річки й читали молитви хрещення й хрестили усіх. Князь Володимир стояв на березі Дніпра на підвисшенім місці з княжою родиною і боярами. Він підніс у радісному надхненні свої очі до неба і молився: „Боже Великий, що сотворив небо і землю, благослови нових своїх дітей. Дай їм пізнати Тебе, правдивого Бога, як Тебе пізнали інші християнські народи. Утверди їх у святій Твоїй вірі!“ — „І радий був князь, що пізнав Бога сам і люди його“, каже літописець. „У той день радість була велика на небі й на землі, бо багато людей визволилося з темряви поганства“. Так справдилося пророкування апостола Андрія, бо благодать Божа дійсно засяла на Київських горах.

Одначе мало було тільки охрестити нарід, треба було ще й навчити його святій вірі, інакше він знов повернувся б до поганства, до своїх ідолів. Це могло зробити тільки духовенство. Перших священиків, які приїхали з царівною Анною, було обмаль, та вони були греки, не вмiли добре балакати по нашому. На чолі їх був митрополит Михаїл. Тоді Володимир на поміч грекам викли-

Хрещення киян у 988 р. при кн. Володимирі.

кав з Болгарії священиків, котрі навчали й відправляли службу Божу на словянській мові. Крім цього, князь відкрив школи у себе, щоби мати надалі своїх же священиків. Для того він звелів забирати дітей від батьків і вчити їх словянської грамоти та Святому Письму. Це було необхідне для поширення віри по всій державі. Далі князь енергійно береться за будову церков, як про це свідчить літописець Нестор, та заборонив ставити поганські божища і їм приносити жертви. На тім місці, де стояв Перун, він збудував церкву у честь св. Василя, а де хрестив киян — у честь св. ап. Петра. На тому місці де прийняли смерть перші мученики Федір та Іван, Володимир заснував соборний храм у честь Пречистої Богородиці. Церква ця була найкраща; вона заложена була Володимиром в 991 р., а освячена в 996 р. та названа „Десятинною“, бо Володимир на удержання її дав десятку частину від маєтків своїх. Потім у цій церкві спочивали тіла св. Ольги, св. Володимира, Ярополка і Олега. І в нашій Польщі мається теж кілька церков, які збудовані були за св. Володимира, а саме: в м. Володимирі дві церкви—Успіння Богородиці, на передмісті Федоровці, й „обиденна“ церква св. Василя, що збудована була Володимиром в один день, наказуючи жовнірам принести по одній цеглі в пам'ять перемоги над хорватами. В Зимному, що в пяти кілометрах від м. Володимира, де тепер знаходиться Зимненський жіночий монастир, мається дві церкви, які були збудовані, по переказах, св. Володимиром: велика Успенська й мала св.Троїцька. Недалеко цих церков є старовинна будівля, яка по народньому повіррю, була „теремом“ кн. Володимира, коли він перебував у Володимирі. В м. Холмі Володимир побудував Пречистенський собор, а коло нього церкву св. Василя Великого, і оздо-

*Руїни Успенської церкви у м. Володимирі Волинському.
(Світлина з XIX в.)*

бив цей собор образом Богоматері, намальованим по переданню св. евангелистом Лукою. Цей образ він одержав в Корсуні від греків в 988 році; ним царгородський патріарх благословив царівну Анну, коли вона виїжджала до кн. Володимира, щоб стати його дружиною.

Після свого охрещення, князь Володимир 27 літ енергійно трудився над поширенням християнської віри в цілій своїй державі. Для цього він розмістив по головних містах своїх синів, яких вислав в удільні князівства у супроводі священників та наказував їм ширити там християнську віру. Синів у нього було 12, і вся держава була поділена на 12 частин. Багато уваги Володимир присвя-

тив і Волині. Він послав сюди трьох своїх синів: Позвізда до Луцька, Всеволода до Володимира Волинського й Святослава до древлян. Сам він заснував тут місто Володимир; їздив сюди зі священниками; будував тут, як про це вже сказано, церкви; послав сюди в 992 році особого єпископа болгарина Стефана й установив тут єпископську кафедру, а при ній і школу. Про це свідчить Нестор літописець, який їздив в 1097 році до Володимира Волинського „смотрення раді училищ і наставлення учителів“.

Впровадити християнську віру не всюди було так легко і спокійно, як у Києві. По де-яких місцях, а особливо у великих відлеглостях від столиці, прогоняли проповідників, а хрещені знову оберталися до своїх ідолів. По селах серед лісів ще довгий час можна було стрінути поган, які почитали божків та приносили їм жертви, трималися поганських звичаїв і обрядів. Для цього Володимир велику увагу звернув на заснування у великих містах держави шкіл. Він добре розумів, що тільки тоді нарід зрозуміє належно Христову віру та відцурається від поганства, коли буде належно освічений.

Після охрещення поступово зміняла своє обличчя Київська Русь. Замість ідолів усюди тепер тут будувалися церкви Божі, люди просвіщалися наукою християнською, закладалися огнища науки, Христова Церква приймала вже свій належний устрій, керуючись вказівками від царгородського патріярхату. Зразу сюди був посланий митрополит Михаїл і шість єпископів зі священниками. А незабаром Київська митрополія була вже поділена на єпархії. Стали покликатися священники з Болгарії. Потім зі шкіл стали виходити вже і свої священники, а років через п'ятдесят після Володимира у нас вже був і свій митрополит, а не грек,

„Обиденна“ церква в м. Володимирі.

на імя Іларіон. Так упорядковувалася Русь під впливом християнських основ життя.

V. ЗНАЧІННЯ ХРИСТІЯНСТВА В ЖИТТІ НАШОГО НАРОДУ.

Князь Володимир після прийняття християнства, в другій половині свого життя, цілком змі-

нівся. Раніше, за часи поганства, він був жорстоким, а тепер став тихим, милосердним і побожним. Усі турботи він покладав тепер на те, щоби поліпшити добробут свого народу, щоби усім жилося добре. Для своїх підвладних він був справжнім батьком. До всіх був ласкавим, прихильним. Тепер кожний міг прийти на його княжий двір та одержати, що йому потрібне. Державні справи він тепер обмірковував з представниками відлюдности, а по справах церкви радився з духовенством. Життя кожної людини стало для нього тепер цінним, і як карав кого за злочинства, то робив те з обережністю. Особливо був він щедрим для бідних і бездомних. „Слабі, хворі та недужні,— казав він,— не в силах дійти до мого двору, щоби одержати милостиню“. А тому тепер, щонеділі та свята, виїжджали з його двору підводи з хлібом, салом, мясом, медом, повні всякого добра, — а оповістники викликали: „Хто убогий, каліка, хто сьогодні ще не їв, — йдіть, поспішайте, приступайте до возів!“ На цей поклик ішли каліки, вбогі, на руках несли дітей, і з возів, що треба, брали, їли хліб і мед пили. У великі свята, та при важних нагодах, кн. Володимир справляв великі гостини, які тяглися по кілька днів. За таку доброту, нарід прозвав свого князя „Красним сонечком, ласкавим князем“, та зложив на його честь багато переказів та пісень. Тепер по усьому світі стали гомоніти про могутність доброго князя Володимира. Літописи того часу всіх народів, як руські, так і німецькі, грецькі, арабські, — усі відмітили про ці діла та заслуги цього славного володаря Київської держави. Тепер усі держави старалися заприятелитися з князем Володимиром та вислати своїх послів на київський княжий двір. А від такої могутности Київської держави, і православна церква тут, з самого свого початку, заняла

значіння жінки в родині й громаді. В поганстві жінка була, як відомо, невільницею свого чоловіка. І в родинних, племенних відносинах замість постійної ненависти й ворожнечі, християнство стало закликати людей до взаємної любови, співчуття, пробачення й спокою. Християнство внесло новий дух у всі ділянки людського тут життя. Із Візантії, де високо стояли світова культура, влада церковна й влада державна, — християнство принесло разом з собою на наші землі науку, освіту, законодавство й мистецтво, а з Болгарії словянське письменство, яке по мові не було тоді далеке від інших словянських мов, а також і від тодішньої нашої мови. Християнство по своїх засадах завжди вимагає від своїх вірних просвіти. Тому Володимир, з самого початку прийняття у нас християнства, став закладувати при єпископських кафедрах школи, а по містечках нижчі школи, спроваджуючи сюди учителів з Греції й Болгарії, бо своїх поки не було. А далі появляються й свої вчені люде, що стали черпати багатства з джерел грецької культури й переносити їх на освіту рідного краю. Поруч з цим починається й будова церков, монастирів. Для цього кн. Володимир спровадив з Болгарії й Греції славних майстрів, які вибудовали в Києві і в інших містах величні церкви та розмалювали їх артистично, на взірець грецьких церков. Ті ж будівничі побудували і кам'яні терема-княжі палати. Столичний Київ став вже визначатися величністю і красою. Київська „земля“ стала християнською. Ріжні її краї й племена звязала не тільки звязь династична — спільний княжий рід і княжа та дружинна влада, а й спільна віра християнська, спільна ієрархія православна і духовенство все, що підлягало київському митрополитові. Від такого розвитку, київська держава вже за панування кн. Володимира

*Церкви Св.-Троїцька і Успенська в с. Зимному
під Володимиром; терем кн. Володимира там же.*

зайняла почесне місце серед інших культурних народів.

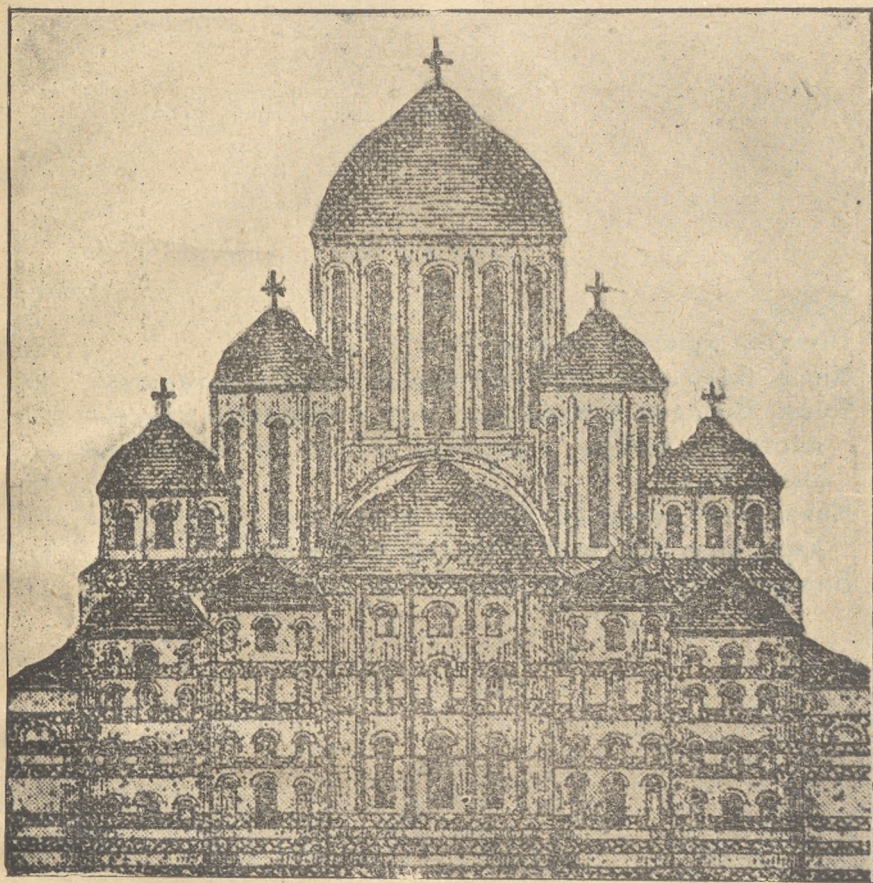
Київською державою князь Володимир управляв усього 35 років, в тому числі від прийняття хрещення 27 літ. Останні роки життя князя були сумні, скорботні. Померла його вірна порадниця, любима жінка Анна. Син його Святополк став проявляти непослух до батька, ворожнечу до менших братів. (Після смерті батька цей „окаянний“ Святополк повбивав своїх невинних братів Бориса й Гліба. Церква прилучила їх, як мучеників, до лику святих). До того ще і дикі Печініги стали нападати на околиці держави та причиняли спустошення. Пришлося Володимиру послати проти них свого сина Бориса з київською дружиною. Все це знесило князя; він тяжко захорував і небавом помер 15 липня 1015 року у своєму літньому княжому дворці в Берестові під Київом, де

любив проживати. Тіло його урочисто перевезли до Київа і з великим плачем поховали в підземеллях Десятинної церкви в мраморнім саркофазі (домовині), поруч з домовиною його дружини Анни.

Ця смерть любимого князя, якому було всього 54 роки, глибоко зворушила нарід та навіки заховалась в його пам'яті. Оцінюючи його велике діло охрещення народу, свята Церква хутко причислила кн. Володимира до лику святих та назвала його „Рівноапостольним просвітителем Руського народу“.

Пам'ять його святкується 15 липня, а охрещення Руси-України споминається 1-го серпня (14 серпня по новому стилю).

Перший українець на престолі митрополичому в Київі, митрополит Іларіон у своїй промові в Десятинній церкві, в присутності князя Ярослава й його родини, о половині XI ст., між іншим в похвалу князя Володимира висловився так: „Як ще похвалимо тебе, отче чесний і славний між земними володарями, премудрий Василю? (Князь Володимир у св. хрещенні був назван Василюм). Яку подяку віддамо тобі, що тобою ми пізнали Бога, що за твоїм наказом по всій землі нашій Христос славиться? На як велику похвалу заслуговуєш ти, що не тільки визнав Христа, як Сина Божого, але й утвердив віру Христову в своїй землі, і церкви Христові побудував і служителів Його настановив, Наслідувачу Константина Великого, рівний його розумом, рівний любовію до Христа й почитанням служителів Його? Він покорив Богові Грецьку й Римську державу, а ти на Україні блажений, бо так само, як у них, в нас Христос царем називається. Він з своєю матіррю Єленою утвердив віру, бо приніс хрест з Єрусалиму й порозсилав по своїй землі, а ти з бабкою твоєю Ольгою приніс хрест з нового Єрусалиму—з Цар-

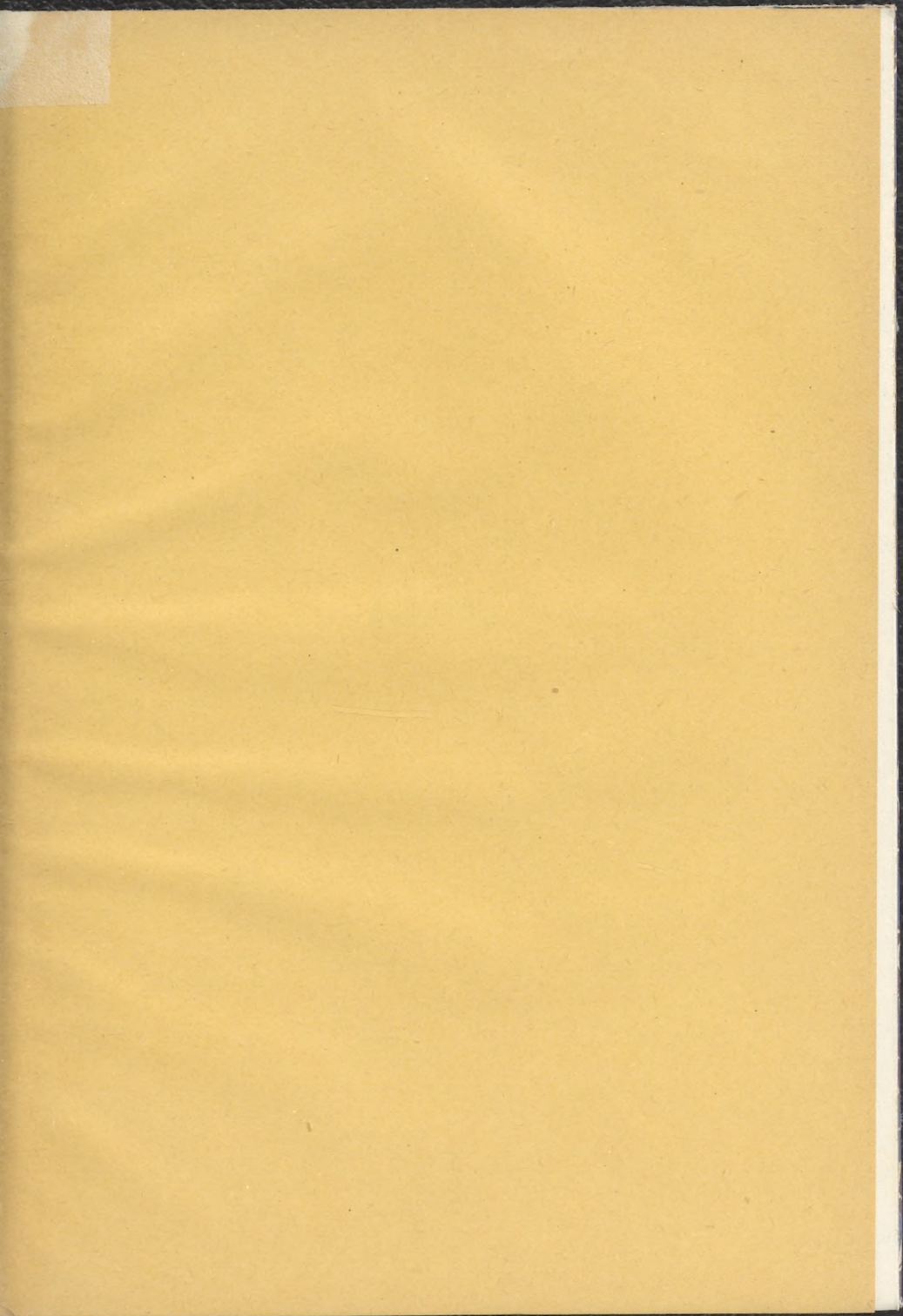

*Собор Св. Софії у Києві,
побудований кн. Ярославом Володимировичем*

городу й, поставивши його на своїй землі, утвердив віру. А що ти подібний до нього, то Бог тебе зробив учасником однакової з ним чести й слави на небі за добру віру, яку ти мав за життя“.

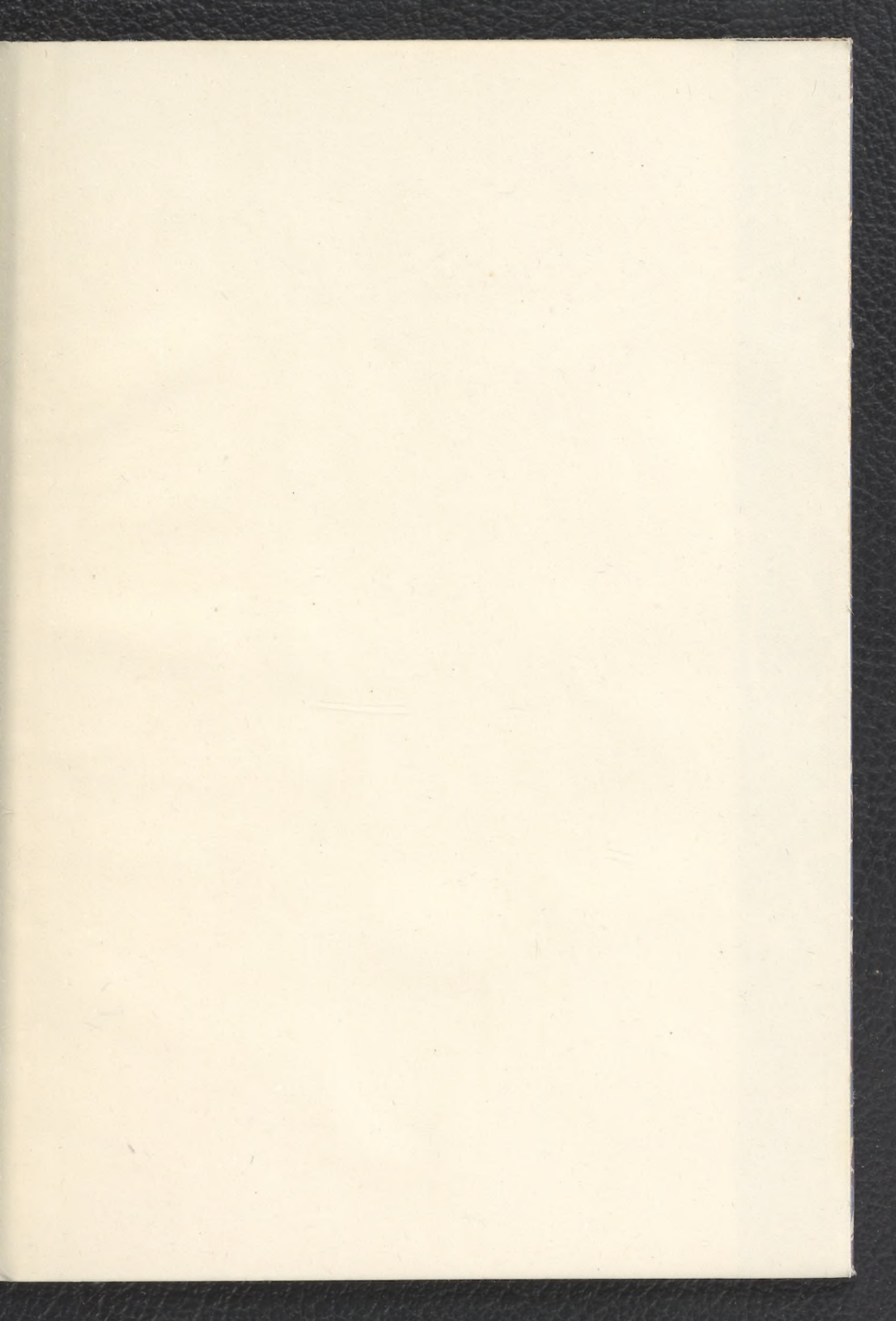
З М І С Т

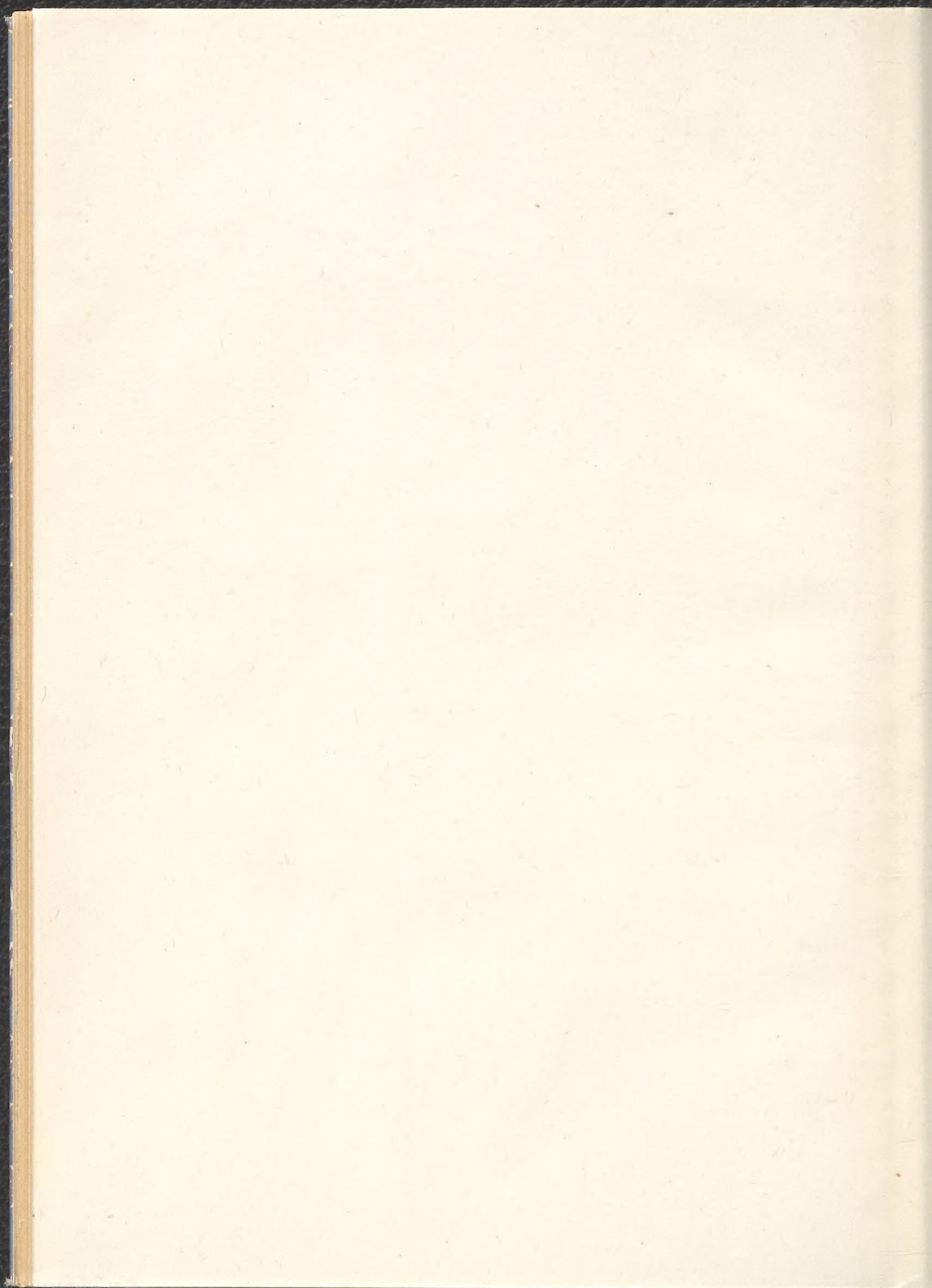
	стор.
Вступ	3
Початки християнства на Русі	5
Князь Володимир за часів перебування в поганстві	10
Князь Володимир переконується в перемозі християнства та вибирає відповідні заходи до охрещення свого народу	13
Князь Володимир приймає св. хрещення й розповсюджує віру Христову у київській державі	17
Значіння християнства в житті нашого народу	25

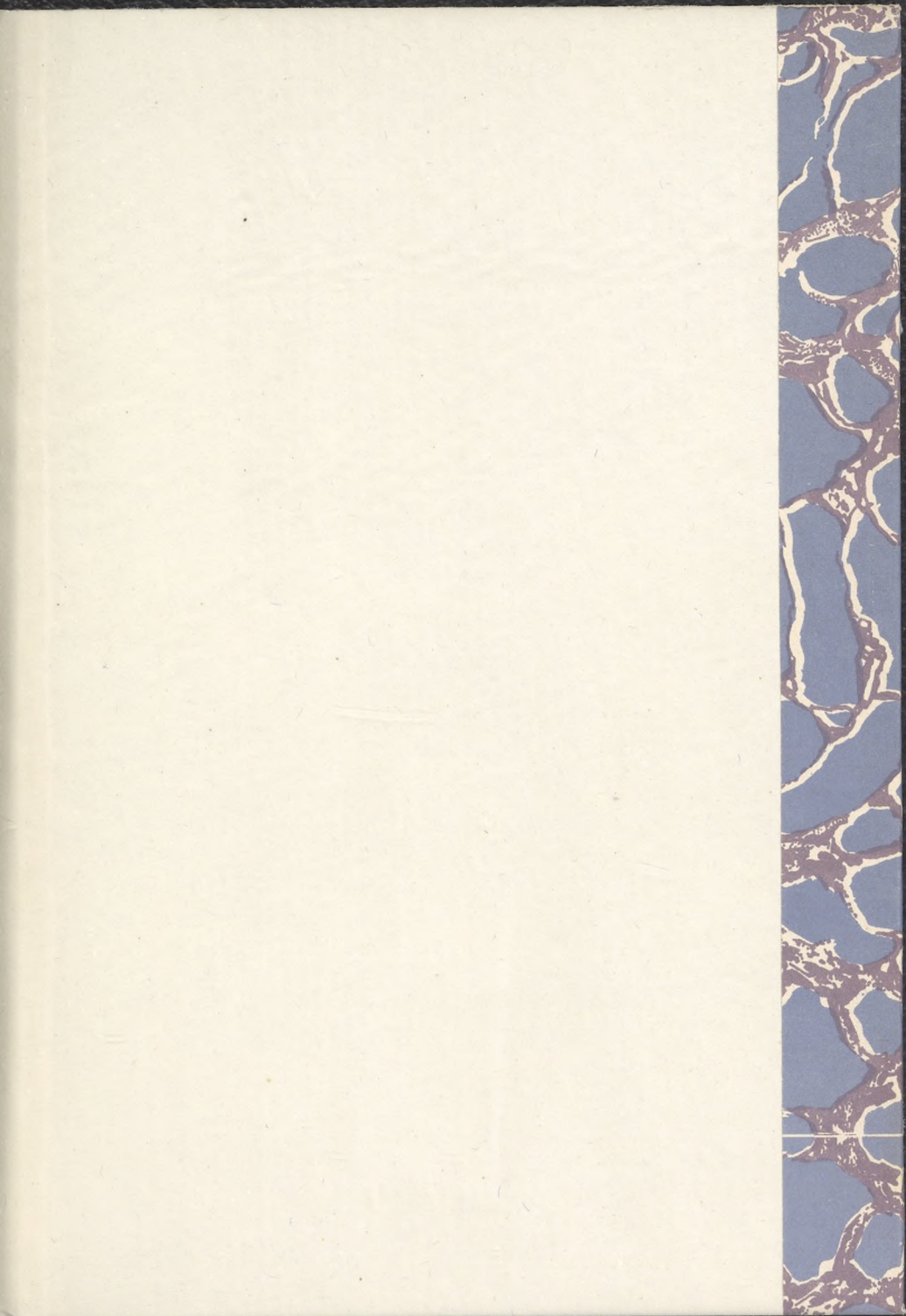

12.VIII.1938

N. G.

BIBLIOTEKA
NARODOWA

1409428

BN

BN

BN

BN

BN

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001018168820